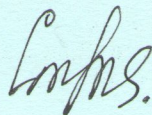

Л6м.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

СТЕЦЕНКО НІНА СЕРГІЇВНА

УДК 340.15 (477)

**ІНСТИТУТ СУДОВИХ ПРИСТАВІВ
ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ 1864 РОКУ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор **Гончаренко Володимир Дмитрович**, Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», завідувач кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн.

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Інв. №

16150А

Офіційні опоненти :

– доктор юридичних наук, доцент **Кириченко Володимир Євгенович**, Харківський національний університет внутрішніх справ, професор кафедри загальноюридичних дисциплін науково-навчального інституту права та масових комунікацій;

– кандидат юридичних наук, доцент **Глухачов Євген Федорович**, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, завідувач кафедри права та законотворчого процесу.

Захист відбудеться «29» травня 2012 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.02 в Національному університеті «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» за адресою : 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

Дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» за адресою : 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

«квітня» 2012 р.

16150А

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розбудова правової, соціальної держави передбачає подальше вдосконалення національної правової системи, зокрема існуючої моделі Державної виконавчої служби України, ефективність функціонування якої позначається на належному захисті прав і свобод громадян. Значні кроки, зроблені в даному напрямку, а саме використання передових досягнень наукової доктрини та здобутків правозастосовної практики, не вирішили всіх нагальних питань діяльності цієї інституції. Це зумовило необхідність звернення до історичного досвіду розвитку й функціонування інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р., а також з'ясування особливостей його діяльності в українських губерніях.

Запроваджений інститут судових приставів був державним утворенням і мав глибокі історичні витоки, збагачені на території українських земель самобутніми правовими традиціями. Його створення стало логічним завершенням Судової реформи 1864 р. й було покликано забезпечити своєчасне, неупереджене й законне виконання судових рішень.

Актуальність даного дослідження полягає ще й у тому, що, незважаючи на зростаючий інтерес науковців до Судової реформи 1864 р. і до створеного інституту судових приставів, проблеми його становлення й функціонування, а також історичні передумови виникнення залишаються недостатньо вивченими. Запропонована робота є першим в Україні дослідженням, у якому проаналізовано й узагальнено розрізнені відомості про інститут судових приставів, що надало можливості для побудови цілісного уявлення про механізми і специфіку виконання судових рішень у Російській імперії другої половини XIX ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до цільової комплексної програми науково-дослідницької роботи кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» за темою «Актуальні питання державотворення в Україні та зарубіжних країнах на різних етапах їх історії» (державний реєстраційний номер 0111U000970).

Мета й завдання дослідження. Мета даної роботи полягає у тому, щоб на підставі комплексного аналізу нормативно-правових актів, архівних матеріалів, наукової історичної літератури, тогочасних періодичних видань, якомога детальніше висвітлити питання виникнення й розвитку інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р., виявити особливості його організації й функціонування в українських губерніях Російської імперії другої половини XIX ст.

Відповідно до вказаної мети авторкою постановлені такі основні завдання дослідження:

– охарактеризувати генезу інституту судових приставів на українських землях з часів Руської Правди до Судової реформи 1864 р.; окреслити стан та

особливості виконання судових рішень в окремі історичні періоди в тісному зв'язку із судовими системами й судочинством, а також показати специфіку їх правового регулювання;

- висвітлити процес пошуку оптимальної моделі інституту судових приставів на стадії підготовки Судової реформи 1864 р.;

- з'ясувати особливості створення інституту судових приставів в українських губерніях на стадії впровадження Судової реформи 1864 р.;

- охарактеризувати правові основи формування і розвитку інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р.;

- проаналізувати правовий статус судових приставів, виявити особливості їх кадрового складу в українських губерніях;

- розглянути питання практичної діяльності судових приставів, окреслити рівень ефективності функціонування інституту судових приставів в українських губерніях;

- визначити соціально-правове значення впровадженого інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, зумовлені створенням і функціонуванням інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р.

Предметом дослідження є виникнення й розвиток інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р., його права регламентація й особливості організації та функціонування в українських губерніях.

Методи дослідження. Застосування в дисертаційному дослідженні історіографічного підходу й комплексу філософських, загальнонаукових і спеціальних наукових методів у сукупності забезпечило можливість вирішення поставлених завдань та достовірність зроблених висновків і положень.

Універсальним методологічним підґрунтям дослідження виступає діалектичний метод, який обрано, щоб виявити загальні тенденції й закономірності генези інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р., а також установити органічний зв'язок цієї інституції зі значними історичними процесами та явищами, показати їх взаємодію із судовими установами, органами влади й управління.

Конкретні завдання дослідження вирішувалися через використання загальнонаукових методів. Наприклад, метод сходження від конкретного до абстрактного й від абстрактного до конкретного взято до уваги при розгляді органів виконання судових рішень у структурі судової системи, а остання, у свою чергу, – в контексті правового регулювання державного й суспільного ладу. Хронологічний метод дозволив викласти досліджуваний матеріал у суворо визначеній хронологічній послідовності, скласти періодизацію органів виконання судових рішень до Судової реформи 1864 р. Системно-структурний і системно-функціональний методи використані в роботі паралельно, оскільки рівною мірою вивчалися як організація, так і діяльність інституту судових приставів. Функціональний метод став у нагоді при дослідженні державних органів та установ, об'єднаних спільною функціональною спрямованістю на виконання рішень суду й організаційне забезпечення його діяльності.

Оперування спеціально-науковими методами допомогло вирішити специфічні завдання, що стоять перед історико-юридичною наукою. До них належать: а) формально-юридичний, який широко застосовувався при вивченні положень різноманітних нормативно-правових актів – від «Руської Правди» до Судових статутів 1864 р.; б) порівняльно-правовий, що дав змогу співставити правову регламентацію, організацію й діяльність органів виконання судових рішень у різних судово-правових системах, які існували на території України; в) соціологічний, який дозволив оцінити інститут судових приставів у контексті тогочасних соціальних процесів крізь призму поглядів сучасників; г) метод правової герменевтики, який було задіяно при тлумаченні положень нормативно-правових актів та інших правових джерел регламентування, організації й діяльності органів виконання судових рішень; д) статистичний, що вживався в процесі аналітичної обробки й узагальненні статистичних даних і матеріалів практичної діяльності судових приставів.

До найважливіших методів даного історико-правового дослідження належить: а) конкретно-історичний метод, що допоміг належним чином проаналізувати організацію й діяльність органів виконання судових рішень з урахуванням наявних на той час історичних умов; б) історико-порівняльний, який став у нагоді при зіставленні рис і якостей органів виконання судових рішень у різних історичних періодах; в) історико-антропологічний, що допоміг поглиблено дослідити історію інституту судових приставів з урахуванням ролі особистості в його розробці, організації й діяльності.

Теоретичне підґрунтя дисертаційної роботи склали праці дореволюційних, радянських і сучасних українських і російських учених: Г. С. Вайнштейна, Р. Х. Валесвої, Є. В. Васьковського, Д. Веккера, Г. В. Вербловського, Б. В. Віленського, І. В. Гессена, Є. Ф. Глухачова, А. Х. Гольмстена, В. Д. Гончаренка, І. М. Грозовського, М. В. Давидова, Г. А. Джаншиєва, В. М. Єрмолаєва, В. В. Захарова, Т. О. Зезоліної, В. Л. Ісаченка, С. Казанського, А. М. Карабєгова, В. Є. Кириченка, В. В. Комарова, А. Ф. Коні, М. Г. Коротких, К. Малишева, А. І. Маттеля, С. Мілашевича, Є. О. Нефедьєва, В. П. Пастухова, О. В. Петришина, М. М. Полянського, В. О. Рум'янцева, В. Я. Тація, Б. Й. Тищика, І. Б. Усенка, В. Я. Фукса, В. А. Чеховича, І. Г. Щєгловітова, С. В. Щєрбак, П. Ф. Щєрбини, С. В. Юшкова, О. Н. Ярмиша та ін.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що вперше у вітчизняній історико-юридичній науці здійснено комплексне дослідження проблем виникнення й розвитку інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р., та особливостей його функціонування в українських губерніях.

Наукова новизна притаманна наступним положенням дисертації:

уперше:

– простежено наступність інституту судових приставів на українських землях із часів Київської Русі до Судової реформи 1864 року. Доведено, що він існував у різних формах і в усі історичні періоди, а Судова реформа 1864 р.

фактично вдосконалила існуючі моделі;

– сформульовано періодизацію розвитку інституту судових приставів у аспекті трансформації законодавства. В основу такої періодизації покладено хронологічні періоди дії нормативно-правових актів: 1) період дії «Руської Правди»; 2) період дії Литовських статутів; 3) період, в який діяли: звичаєве право, що склалося в попередні століття, Литовські статути, магдебурзьке право, договірні статті між царським урядом і Гетьманщиною, Гетьманські універсали та інші акти Гетьманської юрисдикції, російське законодавство цього періоду (Гетьманщина); 4) період дії законодавства Російської імперії. Охарактеризовано такі органи виконання судових рішень, як: княжі слуги, вижі, копний суд, возні, войти, старости, осавули, поліція та ін.;

– доведено, що пошук оптимальної моделі інституту судових приставів при підготовці Судової реформи 1864 р. відбувся за участі фахівців при судових установах Катеринославської, Київської, Полтавської, Харківської, Чернігівської й інших українських губерній, що дозволило сприйняти унікальний практичний досвід для розроблюваного законодавства;

– визначено політико-правові та соціально-економічні чинники утворення інституту судових приставів та доведено, що на стадії впровадження Судової реформи 1864 р. чисельність судових приставів у судах загальної юрисдикції залежала від: 1) надання попередніми органами виконання судових рішень (поліцією) показників навантаження за 1863–1864 рр.; 2) затвердження Міністерством юстиції конкретного числа посад судових приставів у містах та повітах, у мирових судових установах – від фінансової спроможності земств та від кількості справ на судових дільницях, що певним чином відбивало кадрову політику в українських губерніях, сприяло становленню та ефективності інституту судових приставів;

– виявлено і охарактеризовано нормативно-правові акти, на ґрунті яких утворився, функціонував і вдосконалювався інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р. Виокремлено підзаконні нормативно-правові акти і матеріали судової практики, які відображали вирішення проблемних питань у соціальній і професійній сфері стосовно судових приставів українських губерній;

– встановлено, що правовий статус судових приставів формувалася та змінювалася з часів Руської Правди. Окреслено відмінності правового положення судових приставів судів загальної юрисдикції та тих, що перебували при мирових судових установах, які характеризувалися колом функціональних обов'язків, рівнем посад за класом та розміром грошового утримання;

– досліджено функції судових приставів як основні напрямки їх практичної діяльності та відображено специфіку їх взаємовідносин з судом, з особами, які брали участь у справі, з державними установами, органами влади і місцевого самоврядування. На підставі офіційних статистичних даних встановлено рівень ефективності функціонування інституту судових приставів в українських губерніях, який по окремим напрямкам практичної діяльності судових приставів становив 97 % закінчених дій по виконавчим листам;

– введено в науковий обіг нові, раніше не опубліковані архівні матеріали, що збагатили фактичний матеріал щодо організації та діяльності інституту судових приставів в українських губерніях;

Удосконалено:

– джерельну базу дослідження, яка складається з опублікованих та архівних матеріалів. До перших віднесені: а) нормативно-правові акти; б) матеріали судової практики; в) акти земських органів самоврядування; г) статистичні дані; д) тогочасні періодичні видання; е) матеріали, що мають характер мемуарів. До других належать архівні матеріали;

– функціональну характеристику інституту судових приставів за трьома напрямками: а) виконання судових рішень, б) участь судових приставів в охоронному провадженні, в) забезпечення діяльності суду. Зроблено акцент на різноманітні функції судового пристава, а також на те, що деякі з них виходили за межі діючого на той час законодавства.

– положення стосовно системи гарантій, які надавалися державою судовим приставам під час виконання ними функціональних обов'язків, зокрема: а) можливість звернення судових приставів до поліцейської та воєнної влади у разі супротивних дій осіб під час виконання судових рішень; б) законодавче закріплення відповідальності за образу чи опір судовому приставу під час виконання ним своїх функцій; в) фіксоване грошове утримання від держави та виплати по таксі за конкретно виконані дії;

Набули подальшого розвитку:

– стан історіографії інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р., окреслено її надбання та невирішені питання;

– існуючі теоретичні уявлення щодо особливостей розробки законодавства, яке регулювало організацію та діяльність судових приставів за Судовою реформою 1864 р., які полягали не у «сліпому поклонінні» закордонним правовим актам (такі думки висловлювали окремі політики і правознавці), а у їх творчій переробці з урахуванням вітчизняних існуючих умов;

– обґрунтування особливостей проведення Судової реформи 1864 р. в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX ст., які відображали повільність впровадження Судових статутів 1864 р., що позначалося, насамперед, на стані виконання судових рішень.

Практичне значення результатів роботи полягає в тому, що, отримані в процесі дослідження положення й висновки можуть бути використані:

– у науково-дослідницьких цілях – з метою збагачення сучасної науки історії держави та права новими знаннями щодо організації й діяльності інституту судових приставів, відомостями про існування інших органів виконання рішень суду в Україні з часів Київської Русі до Судової реформи 1864 р., а також урахування в наукових працях з історії Судової реформи 1864 р. та у роботах з історії держави і права України;

– у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Історія держави і права», «Цивільний процес», «Виконавче провадження», «Організація

судових та правоохоронних органів», «Судове право», а також при підготовці навчальної й науково-методичної літератури із цих дисциплін;

– у правотворчій сфері – при вдосконаленні законодавства, що регламентує діяльність Державної виконавчої служби України;

– у правовиховній роботі, де вивчення минулого державно-правових інститутів нашої держави здатне суттєво підвищити рівень правової культури населення.

Апробація результатів дисертації. Наукові положення, висновки і пропозиції дослідження доповідались, обговорювались і були схвалені на засіданнях кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».

Основні наукові здобутки авторки з окремих питань досліджуваної теми були предметом наукових доповідей та обговорень на міжнародних і республіканських, наукових, науково-практичних конференціях молодих учених та здобувачів і «круглих столах», як от: «Конституція України: досвід реалізації та шляхи вдосконалення» (м. Харків, 21 червня 2006 р.); «До 90-ї річниці проголошення III Універсалу Української Центральної Ради» (м. Харків, 7 листопада 2007 р.); «Сучасні проблеми юридичної науки та практики» (м. Харків, 2007 р.); «Сучасні проблеми юридичної науки» (м. Харків, 2008); «Юридична осінь 2009 року» (м. Харків, 2009 р.); «Юридична осінь 2011 року» (м. Харків, 2011 р.).

Публікації. Основні наукові, теоретичні положення й результати дисертаційної роботи викладені у восьми наукових публікаціях, серед яких: чотири статті у наукових виданнях, що є фаховими для юридичних наук в Україні та чотири тези доповідей у збірниках матеріалів зазначених науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертації обумовлені метою й завданнями дослідження, необхідністю повного, всебічного й послідовного розкриття обраної теми. За композиційною побудовою робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 285 сторінок, з яких 198 сторінок – основний текст. Список використаних джерел містить 426 найменувань й займає 38 сторінок. Додатки складають 49 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, показано її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічні засади й емпіричну базу дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення апробації одержаних результатів, а також дані щодо публікацій, структури й обсягу дисертації.

Розділ 1 «Історіографія і джерельна база дослідження» складається з двох підрозділів, що містять аналіз теоретичної й емпіричної бази дисертаційної

роботи.

У підрозділі 1.1. «Історіографія інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 року» окреслені основні етапи розвитку наукової думки за проблемою дослідження.

Обравши за критерій класифікації час проведення наукових розробок з проблем становлення й функціонування інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р., авторка поділяє ці дослідження на дореволюційні, радянські й сучасного періодів.

Аналіз дореволюційних історіографічних робіт, що стосуються інституту судових приставів, дав змогу отримати факти щодо безпосереднього сприйняття окремими правознавцями (А. Ф. Коні, Г. А. Джаншиєв та ін.) процесів підготовки й реалізації Судової реформи 1864 р., надання із цих позицій оцінки її досягнень і недоліків.

При вивченні праць дореволюційних цивілістів, таких як: К. Малишев, Є. В. Васьковський, Г. В. Вербловський, А. Х. Гольмстем, В. М. Гордон, В. Л. Ісаченко, П. П. Цитович, В. І. Адамович та інших авторів, було доведено, що питання діяльності судових приставів у їх публікаціях не були предметом окремого вивчення, а розглядалися в нерозривному зв'язку з цивільним судочинством – як один з інститутів цивільного процесу, або як його завершальна стадія. Зазначеними вченими розглядалися судово-виконавчі системи інших держав, наводилася історія розвитку інституту судових приставів, аналізувалися його організація й діяльність за Судовою реформою 1864 р.

Радянський період характеризується впливом на його дослідників марксистсько-ленінської ідеології. У процесі аналізу наукових напрацювань: С. В. Юшкова, Б. В. Віленського, В. А. Шувалової, М. П. Єрошкіна, Т. У. Воробейкової, П. Ф. Щербини та інших учених вказаного періоду були отримані дані лише про окремі аспекти підготовки, реалізації й модернізації Судової реформи 1864 р. і впровадженого нею інституту судових приставів. Такі науковці як: М. Г. Коротких, П. П. Заворотько, А. Й. Пашук, Р. Х. Валєєва, В. П. Пастухов, Д. І. Яворницький, В. А. Дядиченко та інші досить коротко висвітлювали історію виникнення, розвитку й функціонування вказаного інституту, що ще раз підтверджує доцільність обраного дисертанткою напрямку дослідження.

Сучасний період історіографії судових приставів за Судовою реформою 1864 р. характеризується нерозривним зв'язком з тими соціально-економічними й політичними процесами, що відбувалися на пострадянському просторі. Доведено, що відродження інтересу до цієї реформи 1864 року і до створеного нею інституту судових приставів першим серед держав СНД розпочалось у Російській Федерації, що обумовлено прийняттям у 1997 р. федеральних законів «Об исполнительном производстве» й «О судебных приставах». Ці закони відродили однойменний інститут, передбачений Судовими статутами 1864 р.

У багатьох працях таких дослідників як: Н. М. Єфремова, М. В. Немитіна, О. С. Смикалін, О. В. Кузьменко, Г. М. Мойсєнович, О. В. Кононов,

Ю. Г. Кокарев, Г. С. Ванштейн, В. Г. Бессарабов, П. С. Тройно, В. В. Захаров, Т. О. Зезюліна, знайшли віддзеркалення питання, пов'язані як з розробкою, втіленням у життя й удосконаленням Судових статутів 1864 р., так із проблемами історії виникнення, розвитку й функціонування інституту судових приставів за Судовою реформою 1864р. Проаналізовано нормативну базу організації й діяльності інституту судових приставів, окремі питання їх правового статусу та роль судових приставів у системі пореформеного устрою тощо. Але особливості й закономірності функціонування цього інституту в українських губерніях залишилися поза увагою зазначених правознавців.

У працях Б. Й. Бедрія, І. Й. Бойка, Л. С. Гамбурга, В. Д. Гончаренка, В. М. Ермолаєва, В. Є. Кириченка, М. М. Кобилецького, А. І. Козаченка, В. В. Комарова, В. С. Кульчицького, О. В. Сокальської, М. М. Тищика, С. В. Щербак та інших сучасних українських учених розглядаються загальні питання, що стосуються як Судової реформи 1864 р., так і запровадженого нею інституту судових приставів, що спонукало авторку даної дисертації до подальших розвідок у цьому напрямку.

У підрозділі 1.2. «Джерельна база дисертаційного дослідження» зроблено поглиблений аналіз різноманітних за характером, формою і змістом джерел, які диференційовано на дві групи – опубліковані й архівні.

Серед джерел першої групи розглядаються: нормативно-правові акти, матеріали судової практики, статистичні дані, акти земських органів самоврядування, тогочасні періодичні видання, матеріали, що мають характер мемуарів тощо.

Детальне вивчення основоположних нормативно-правових актів («Устрій судових установлень 1864 року», «Статут цивільного судочинства 1864 року», «Статут кримінального судочинства 1864 року») вказало на правове закріплення й регулювання ними організації й функціонування інституту судових приставів. Аналіз узаконень й розпоряджень Уряду, наказів й циркулярів Міністерства юстиції, дозволив зробити висновок, що більшість цих правових актів відігравали допоміжну роль, приймалися на розвиток і виконання Судових статутів 1864 р. і пояснювали й доповнювали проблемні аспекти організації й діяльності інституту судових приставів. Значення матеріалів судової практики полягало в уточненні й роз'ясненні питань стосовно судових приставів, зокрема, про надання скарг на неналежне виконання ними судових рішень, про застосування до судових приставів дисциплінарних стягнень, окремі питання їх співпраці з іншими владними органами тощо.

Статистичні дані, що містилися у збірниках «Судебно-статистические сведения и соображения о введении в действие Судебных Уставов 20-го ноября 1864 года», в «Сборнике статистических сведений Министерства Юстиции», «Извлечении из отчета по Харьковскому Судебному округу за 1875 год» та в інших джерелах, надали змогу об'єктивніше висвітлити стан організації й діяльності судових приставів за Судовою реформою 1864 р. Статистичні дані відображали не тільки рівень ефективності виконання судових рішень (по

окремим напрямкам діяльності він становив 97%), а й кількість невиконаних судових рішень (наприклад, за 1884 р. залишилися невиконаними рішення по вводу у володіння по Київському судовому округу – 571, по Харківському – 1399, по Одеському – 151). Також, аналіз статистичних матеріалів показав навантаження судових приставів щодо доставлення повісток по Харківському судовому округу за 1880-1884 роки; їх кількість становила 32 844 повістки, при тому, що судових приставів було лише 8. Тож на кожного судового пристава припадало понад 800 повісток на рік, що вказувало на їх надмірне функціональне навантаження.

На підставі дослідження актів земського самоврядування Харківського, Охтирського, Лебединського, Херсонського та інших повітів з'ясовано аспекти взаємодії судових приставів мирових судових установ та органів місцевого самоврядування, особливості їх матеріального утримання, призначення на посаду, їх чисельність при цих установах та ін.

Змістовний аналіз періодичних видань періоду підготовки, впровадження й дії Судової реформи 1864 р. показав, що газети («Право», «Судова газета» та інші), юридичні журнали («Санкт-Петербургские ведомости», «Вестник Европы», «Журнал Министерства юстиции», «Журнал гражданского и уголовного права», «Вестник права» та інші) доволі широко висвітлювали проблемні питання організації й діяльності новоствореного інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р.

Використані матеріали, що мають характер мемуарів, становлять цінність тим, що містять оцінку реалізації Судової реформи 1864 р. з боку її безпосередніх учасників. Наприклад, видатний юрист А. Ф. Коні, розуміючи важливість судових перетворень в Росії, у своїх наукових працях віддавав належне ролі особистості у втіленні в життя цієї реформи.

Вагомим джерелом для даного дисертаційного дослідження послужили матеріали державних архівів України, що дозволило отримати нові дані про організаційну структуру інституту судових приставів та їх функціональне навантаження.

Розділ 2 «Виникнення, становлення й розвиток інституту судових приставів» містить 2 підрозділи.

У підрозділі 2.1. «*Генеza інституту судових приставів в період до Судової реформи 1864 року*» досліджено чинники, які зумовили виникнення й розвиток органів виконання судових рішень на території України від часів Київської Русі до Судової реформи 1864 р. Це також дало змогу виявити історико-генетичні зв'язки, які вказують на те, що деякі складники цієї інституції віджили свій вік (наприклад, розслідування кримінальних справ та ін.), а деякі набули нових форм, і в оновленому змісті були втілені в Судових статутах 1864 р. (виконання судових рішень, виклик боржника до суду тощо).

Сформульована періодизація розвитку органів виконання судових рішень, в основу якої покладено хронологічний період дії нормативно-правових актів, допомогла отримати поглиблене розуміння генези органів виконання судових рішень та інших правових дій в Україні. Ця періодизація охоплює: 1)

період дії «Руської Правди»; 2) період дії Литовських статутів; 3) період, в який діяли: звичаєве право, що склалося в попередні століття, Литовські статuti, магдебурзьке право, договірні статті між царським урядом і Гетьманщиною, Гетьманські універсали та інші акти Гетьманської юрисдикції, російське законодавство цього періоду (Гетьманщина); 4) період дії законодавства Російської імперії.

Аналіз історико-хронологічних меж кожного періоду дав змогу виокремити органи виконання судових рішень і дослідити їх організацію й діяльність. За «Руською Правдою» історично першими виконавчими органами були княжі слуги – тіуни, вірники, мечники, дітські, отроки та інші, які діяли в умовах, коли виконання рішень суду не було відділено від здійснення правосуддя. У період дії Литовських статутів з'являється перший відокремлений спеціалізований орган виконання судових рішень – возний, який поєднував слідчі, посвідчувальні, виконавчі й забезпечувальні функції. У козацький період суд поєднується з козацькою адміністрацією, яка здійснює також і виконання судових рішень. Найчастіше органами виконання були осавули. З поширенням на територію України правової системи Російської імперії виконання судових рішень покладається на поліцію.

У підрозділі 2.2. «Пошук оптимальної моделі інституту судових приставів на стадії підготовки Судової реформи 1864 року» обґрунтовуються чинники, що впливали на процес пошуку оптимальної моделі інституту судових приставів, втіленого в життя під час зазначеної реформи.

Опрацювання матеріалів про масштабну програму реформування суспільства, розроблену імперським керівництвом на чолі з Олександром II, дало змогу з'ясувати, що головним напрямком реалізації цієї програми стала Судова реформа 1864 р., одним із завдань якої було поліпшення незадовільного стану виконання судових рішень. Перші кроки з удосконалення органів виконання судових рішень та інших правових дій зроблені М. А. Балуг'янським у 1827 р. У проекті «Рассуждение об учреждении губерний» ним було запропоновано створення особливих органів судової поліції, до яких включалися пристави цивільних справ і чиновники судової поліції. Хоча ці пропозиції не були затверджені офіційно, але загальні тенденції, що простежувалися в них, були реалізовані під час Судової реформи 1864 р. Розгляд матеріалів, що стосувалися підготовки Судової реформи 1864 р. свідчив про занепокоєність уряду проблемами, які існували у питаннях виконання судових рішень поліцією. Це зумовило створити графом Д. М. Блудовим у 1857 р. проект нової моделі інституту виконання судових рішень, який було подано до проекту Статуту цивільного судочинства у виді окремої роботи «О порядке исполнения судебных решений по делам гражданским». Після її розгляду й процесу удосконалення в 1859 р. було визнано доцільним запровадити інститут судово-виконавчих приставів при судових місцях, на яких покладалося виконання рішень суду та інших правових дій під їх особисту відповідальність. Подальший аналіз матеріалів, пов'язаний з пошуком оптимальної моделі цього інституту вказав на наявність альтернативної моделі, в якій пропонувалося

залишити виконання судових рішень за поліцією з посиленням нагляду за нею з боку суду. У затверджених в 1862 р. «Основных положений преобразования судебной части в России» була дещо змінена модель інституту судових приставів у частині її фінансування, кадрового складу тощо. Опрацювання всіх запропонованих моделей допомогло обрати і запровадити модель інституту судових приставів, що ґрунтувалася на історичному вітчизняному та закордонному прогресивному досвіді, на потребах та очікуваннях суспільства.

Розділ 3 «Інститут судових приставів за Судовою реформою 1864 року» включає три підрозділи, у яких показано правове регулювання, організація і практична діяльність інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р., їх правовий статус.

У підрозділі 3.1. «Правові основи інституту судових приставів» досліджуються нормативно-правові акти, які регламентували організацію і функціонування інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р.: «Устрій судових установлень 1864 року» (він містив основи організації інституту судових приставів), «Статут цивільного судочинства 1864 року» (встановлював загальні правила виконання судових рішень), «Статут кримінального судочинства 1864 року» (упорядковував діяльність судових приставів щодо грошових стягнень за вироками у кримінальних справах). Такі підзаконні нормативно-правові акти, як узаконення й розпорядження Уряду, накази й циркуляри Міністерства юстиції тощо, уточнювали організаційно-правові положення судоустрою, судочинства й виконання судових рішень, зокрема, регулювали питання призначення, звільнення, нагороди судових приставів та ін. Матеріали судової практики конкретизували питання правового статусу судових приставів, уточнювали їх права й обов'язки, роз'яснювали проблемні аспекти їх практичної діяльності.

Установлено, що утворення інституту судових приставів та організація його діяльності відбувалися в усіх губерніях Російської імперії другої половини XIX ст. згідно із загальним законодавством. Проте окремі питання організації та діяльності судових приставів при мирових судових установах, насамперед щодо грошового утримання, регулювалися також рішеннями земських органів самоврядування.

У підрозділі 3.2. «Правовий статус судових приставів за Судовими статутами 1864 року» проаналізовані положення щодо правового статусу судових приставів, які закріплені в основних нормативно-правових актах («Устрій судових установлень 1864 р.», «Статут цивільного судочинства 1864 р.», «Статут кримінального судочинства 1864 р.») з їх подальшим удосконаленням підзаконними нормативно-правовими актами й матеріалами судової практики. Охарактеризувавши елементи правового статусу судових приставів, а саме їх права й обов'язки, функції й гарантії їх реалізації, забезпечення їх діяльності, контроль за нею, відповідальність за неналежне виконання покладених на них зобов'язань, авторка навела також відмінності правового положення судових приставів при мирових судових установах, які

мали нижчу за класом посаду, отримували зменшений розмір грошової винагороди, але мали ширше коло обов'язків порівняно з судовими приставами загальних судів.

У процесі опрацювання нормативно-правових актів, архівних матеріалів доведено, що до важливих забезпечувальних заходів законного виконання судових рішень належав інститут застави. Вона вносила судим приставом при призначенні на посаду у розмірі 600 руб., виключно кредитними білетами або державними цінними паперами. Головою суду на кожний випадок внесення застави відкривалася окрема справа. Поряд з цим відповідний банк або казначейство були зобов'язані інформувати голову суду про нарахування відсотків по заставі.

Спиралося на ретельний розгляд вищевказаних елементів, авторка відокремлює деякі аспекти правового статусу судових приставів, які не були на належному рівні врегульовані законодавством. До них належать: відсутність вимог щодо освітнього рівня судових приставів; нечітка визначеність підпорядкованості інституту судових приставів; обмежений судовий контроль за їх практичною діяльністю, що негативно позначалося на ефективності функціонування даного інституту.

Аналіз конкретних архівних справ, актів земських органів самоврядування, наукових праць істориків показав, що посади судових приставів займали представники інтелігенції, колишні чиновники, офіцери й поліцейські. Серед названих були й особи, які мали дворянське походження.

На підставі дослідження нормативно-правових актів та інших джерел, доведено, що у процесі функціонування інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 року накопичувався кадровий потенціал цієї інституції, який охоплював такі складові: а) психологічну – той прийнятний стан, який давав змогу судовому приставу у процесі практичної діяльності спілкуватися з різними групами населення, а в складних ситуаціях знаходити позитивні шляхи їх вирішення; б) соціальну – власне його соціальні зв'язки при виконанні своїх обов'язків з особами, які беруть участь у судовій справі, – судовими органами, органами влади й управління, органами місцевого самоврядування; в) інтелектуально-професійну – перевірка на здатність судового пристава у ході стажування (перед призначенням на посаду) засвоювати знання чинного законодавства, змін до нього, а також отримувати практичні навички й реалізовувати їх подальшої діяльності; г) морально-культурну – глибоке розуміння ним у процесі своєї професійної діяльності системи суспільних та особистих моральних цінностей, бажання працювати на користь держави і громадян.

У підрозділі 3.3. *«Практична діяльність судових приставів за Судовою реформою 1864 року»* досліджується функціонування інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р.

Обґрунтовано, що практична діяльність судових приставів за Судовими статутами 1864 р. мала доволі складну систему соціально-правових відносин, що визначалася взаємодією судових приставів із членами судових місць, а

також зі сторонами, які брали участь у виконавчому процесі, свідками, повіреними, представниками державних установ та органами влади. На підставі дослідження конкретних архівних справ, актів земських органів місцевого самоврядування висвітлено факти високого професіоналізму й компетентності судових приставів українських губерній, підкреслено стабільність перебування їх на посаді. Здійснено аналіз трьох напрямків практичної діяльності судових приставів: виконання судових рішень у цивільних і кримінальних справах (в останніх – у частині майнових стягнень), участь в охоронному провадженні й забезпечення належної діяльності суду. Основним напрямком професійної діяльності судових приставів було примусове виконання судових рішень, що поєднувало сукупність таких дій: 1) вжиття заходів по забезпеченню позову, що мало превентивну спрямованість стосовно попередження зловживань з боку боржника у прихованні чи знищенні ним свого майна; 2) накладення арешту на майно боржника, що здійснювалося після перевірки приставом належності майна боржникові і з'ясування, чи не накладено на нього арешту за іншим стягненням; 3) опис майна, що посвідчував відповідну діяльність судового пристава й містив позначення номерів на ярликах до арештованих предметів і назву кожного з них; 4) оцінка майна, якою визначалися його достатність для задоволення вимог стягувача й усунення потреби звернення стягнення на інше майно; 5) заходи по збереженню описаного майна, яке передавалося судовим приставом на зберігання особливому зберігачеві з копією опису майна й відібранням розписки про отримання речей на зберігання із зазначенням їх найменування й вартості, а також роз'ясненням відповідальності за привласнення ввіреного зберігачеві майна; 6) організація його продажу, про час і місце якого судовий пристав мав інформувати громадськість шляхом публікацій у пресі й розміщенням об'яв, а також забезпечення організації торгів; 7) розподіл коштів, отриманих унаслідок продажу, які пристав, після утримання витрат по виконанню, видавав стягувачеві, а решту повертав боржникові або направляв до суду з доповіддю, за яким саме виконавчим листом отримані гроші, кому вони мають належати, з якої причини не передані особисто отримувачеві.

На основі статистичних даних з'ясовано динаміку виконання судових рішень по грошовим стягненням. Наприклад, по Київському судовому округу у 1880 р. виконано таких рішень 969, у 1881 р. – 1505, у 1882 р. – 1552, у 1883 р. – 1589, у 1884 р. – 2025 судових рішень.

У процесі опрацювання нормативно-правових актів, які регулювали практичну діяльність судових приставів, доведено, що наділення їх правом вживати заходи примусу мало на меті забезпечити швидкість і надійність виконання судових рішень. Ця процедура полягала в особистому арешті боржника, забороні його виїзду з місця мешкання або тимчасового перебування, виклику боржника для надання відомостей про кошти для задоволення вимог стягувача. Усі ці заходи були досить поширеними на практиці. Статистичні дані свідчать, що в межах дії Харківського окружного суду в 1880–1885 роки вони застосовувалися 988 разів. Окремі аспекти заходів примусу постійно

роз'яснювалися й уточнювалися значним обсягом рішень «Громадянського Кассационного департаменту Правительствующого Сената».

Дослідження актів земського самоврядування та інших правових джерел дало змогу стверджувати, що важливою функцією судових приставів при з'їздах мирових суддів була їх участь в охоронному провадженні. Ця діяльність здійснювалася за трьома напрямками: а) вжиття заходів по охороні майна в разі смерті спадкодавця, коли відомі не всі його спадкоємці (заходи здійснювалися судовим приставом з метою збереження спадщини до появи всіх спадкоємців); б) введення у володіння нерухомим майном (полягало у публічному засвідченні судовим приставом права власності на відповідне майно); в) участь у розподілі майна (судовий пристав залучався до складення опису спадкоємного майна тощо).

На підставі аналізу статистичних даних визначено кількість судових рішень, виконаних судовими приставами по вводу у володіння нерухомим майном. З 1880 р. по 1884 р. по Харківському судовому округу вона становила 28273 рішень, по Одеському – 13370, по Київському – 16679, що вказує на ефективність практичної діяльності судових приставів.

Аналіз функцій по забезпеченню діяльності суду дозволив установити, що разом з наданням сторонам повісток і документів судові пристави виконували також розпорядження головуючих у судових установах. Судові пристави, які перебували при окружних судах, виконували й судові рішення. Це поєднання функцій відбивалося на якості виконання ними судових рішень як головного свого завдання і вважалося недоліком Судової реформи 1864 р., хоча на стадії підготовки Судових статутів 1864 р. їх розробниками передбачалося введення двох окремих категорій судових приставів – виконавчих і тих, які забезпечували б належні умови діяльності судових установ.

ВИСНОВКИ

У поданій до захисту дисертації теоретично узагальнено й розв'язано наукове завдання щодо з'ясування питань виникнення, розвитку й діяльності інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р. та особливостей його організації й функціонування в українських губерніях.

Комплексне дослідження становлення й розвитку інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р. містить поглиблений аналіз історичних документів, архівних матеріалів, нормативно-правових актів, ідей і поглядів науковців, які вивчали ці питання, що дало підстави отримати нижченаведені висновки.

1. Інститут судових приставів, упроваджений Судовою реформою 1864 р., мав глибокі історичні корені, а його необхідність і доцільність доводилася сторіччями. Із часів Київської Русі він набував різних моделей, спільним для яких було перебування органів виконання судових рішень при судах під безпосереднім контролем судової влади, покладання функцій виконання судових рішень на посадових осіб, які були представниками державних органів

і мали спеціальний статус та ін. Тож органи виконання судових рішень і забезпечення діяльності суду існували в усі періоди української державності.

2. У першій половині XIX ст. поряд з нагальними проблемами судоустрою й судочинства підвищена увага урядових кіл була привернута до стану інституту виконання судових рішень, криза якого вважалася частиною кризи всієї Російської імперії. Перші рішучі кроки на шляху вдосконалення моделі органів виконання судових рішень були зроблені М. А. Балуг'янським, яким пропонувалося створення особливих органів виконавчої поліції – судових приставів, які повинні були перебувати виключно при судових установах.

3. На стадії підготовки Судової реформи 1864 р. мало місце зіткнення ліберальних і консервативних поглядів розробників Судових статутів 1864 р. на реформування інституту виконання судових рішень, що втілювалося в різних моделях інституту судових приставів. Відповідно до розробленого в 1857 р. графом Д. М. Блудовим додатку «О порядке исполнения судебных решений по делам гражданским» до проекту Статуту цивільного судочинства передбачалося запровадження особливих судових виконавчих приставів, на яких покладалося виконання рішень суду та інших дій під їх особисту відповідальність. На протигагу цьому, окремі розробники Судової реформи 1864 р. прагнули залишити виконання судових рішень за поліцією, що відбулось у проекті Міністра внутрішніх справ П. А. Валуєва від 12 листопада 1863 р. У результаті обговорення цих моделей було створено і юридично оформлено відносно самостійний інститут судових приставів, який мав функціонувати виключно при судових установах.

4. Вагомий внесок у становлення інституту судових приставів на стадії підготовки Судової реформи 1864 р. зробили фахівці судових установ українських губерній. Про це свідчить і факт затвердження Імператором представників українських судових установ до складу Комісії для підготовки проектів законів для судової частини при Державній канцелярії. Визначну роль у справі укладення Судових статутів 1864 р. відіграв державний діяч С. І. Зарудний, українець за походженням. Його вміння поєднувати протилежні погляди розробників Судової реформи 1864 р., доведення доцільності врахування в законодавчому процесі досвіду державотворення як вітчизняного, так і прогресивних європейських країн у справі розробки і функціонування державних інститутів, у тому числі й інституту судових приставів, спрямувало хід судових перетворень в ефективне русло.

5. Важливим чинником, що мав вплив на процес реформування судової системи, були тогочасні зарубіжні й вітчизняні періодичні видання. На шпальтах зарубіжних газет висвітлювався сам процес реформування. У вітчизняних же засобах масової інформації поряд із цим дискутувалася проблема вдосконалення новоствореного інституту судових приставів, зокрема, питання неврегульованості законодавства, проблемні сторони правового статусу судових приставів, їх соціальні аспекти діяльності.

6. У Судових статутах 1864 р. були закладені правові основи функціонування інституту судових приставів. Вони віддзеркалювали:

(а) порядок його устрою, (б) правовий статус судових приставів, (в) питання кадрового складу, (г) їх пенсійне й соціальне забезпечення, (д) головні положення їх практичної діяльності. Цьому новому правовому інституту значна увага приділялася з боку законодавців і в пореформений період, на що вказують численні підзаконні нормативно-правові акти.

7. Розуміння фундаторами Судових статутів 1864 р. вагомої соціальної ролі судового пристава зумовило необхідність розроблення його чіткого правового статусу, який включав наступні елементи: (а) нормативні вимоги до кандидатів на цю посаду, (б) порядок призначення і звільнення з посади, (в) установлені законом права й обов'язки, (г) гарантії їх реалізації, (д) контроль за діяльністю судових приставів і (е) види відповідальності за невиконання покладених на них функцій. Розуміючи значущість інституту судових приставів, керівні органи держави й найвищих веліннях Імператора, наказах і визначеннях Сенату, розпорядженнях Уряду, у наказах і циркулярах Міністерства юстиції постійно вдосконалювали нормативне врегулювання правового статусу судових приставів.

8. Державна довіра до судового пристава трансформувалась у значну кількість покладених на нього важливих функцій, що становили складну систему соціально-правових відносин. Його обов'язки були втілені в основних напрямках практичної діяльності щодо примусового виконання судових рішень, участі в охоронному провадженні й у забезпеченні діяльності суду.

9. Інститут судових приставів за Судовою реформою 1864 р. становив собою новостворення. З огляду на це не всі питання його становлення й функціонування знайшли своє вирішення, наприклад: (а) не існувало єдиного комплексного нормативно-правового акта, що регулював би його організацію й діяльність; (б) законодавство не передбачало вимог до освітнього цензу кандидатів на цю посаду. Додавало деяких складнощів у їх роботі і те, що ставлення до судових приставів з боку законодавця свідчило про відведення їм ролі другорядних допоміжних органів, що позначалося на їх авторитеті в суспільстві. Дослідження підзаконних нормативно-правових актів та конкретних архівних справ судових приставів українських губерній дало можливість зробити висновок, що, попри все, діяльність судових приставів забезпечувала стабільне й ефективне виконання судових рішень та інших правових дій.

10. На момент створення інституту судових приставів, як і в пореформений період, точилися дискусії щодо його підпорядкованості. Це було зумовлено тим, що ця інституція була впроваджена при судах, хоча керівництво і грошове забезпечення надходило з Міністерства юстиції. Вивчення законодавства свідчить що призначення судового пристава на посаду і звільнення з неї здійснювалося головою суду, його стажування і складання кваліфікаційного іспиту проходило в судовій установі, звіти про практичну діяльність він подавав теж голові суду. Указане переконливо говорить про те, що інститут судових приставів був органічно пов'язаний саме із судовою владою. Суд же, не втручаючись в оперативну частину діяльності судових

приставів, сприяв забезпеченню належної підготовки їх корпусу.

11. Аналіз становлення, розвитку й функціонування інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р. довів його вагомий значущість і дієвість. Доведено, що винесення судом рішень і їх виконання – це дві вирішальні стадії, що вказують на важливу роль як суду, так і судового пристава в захисті порушених прав громадян.

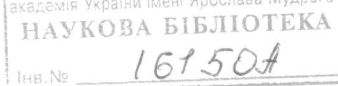
СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Стеценко Н. С. Правовий статус судового пристава за Судовою реформою 1864 року / Н. С. Стеценко // Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. – Х., 2008. – Вип. 97. – С. 27–33.
2. Стеценко Н. С. Роль друкованих засобів масової інформації у висвітленні проблемних аспектів Судової реформи 1864 року / Н. С. Стеценко // Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. – Х., 2009. – Вип. 101. – С. 230–239.
3. Стеценко Н. С. Практична діяльність судових приставів за Судовими статутами 1864 року / Н. С. Стеценко // Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. – Х., 2010. – Вип. 106. – С. 174–182.
4. Стеценко Н. С. Генеза органів виконання судових рішень в Україні до Судової реформи 1864 року / Н. С. Стеценко // Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. – Х., 2011. – Вип. 116. – С. 26–35.
5. Стеценко Н. С. Статус ради судових приставів за Судовою реформою 1864 року / Н. С. Стеценко // Сучасні проблеми юридичної науки та практики : тези доп. та наук. повідомл. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів. – Х., 2007. – С. 306–307.
6. Стеценко Н. С. Виконавча служба України: історичний досвід та шляхи вдосконалення / Н. С. Стеценко // Сучасні проблеми юридичної науки : тези доп. та наук. повідомл. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів. – Х., 2008. – С. 88–92.
7. Стеценко Н. С. Нормативно-правові акти, які регулювали організацію і діяльність судових приставів у другій половині XIX ст. / Н. С. Стеценко // «Юридична осінь 2009 року» : тези доп. та наук. повідомл. міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів, 13 листоп. 2009 р. – Х., 2009. – С. 27–31.
8. Стеценко Н. С. Пошук оптимальної моделі інституту судових приставів на стадії підготовки Судової реформи 1864 р. / Н. С. Стеценко // «Юридична осінь 2011 року» : тези доп. та наук. повідомл. міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів, 9 листоп. 2011 р. – Х., 2011. – С. 108–111.

АНОТАЦІЯ

Стеценко Н.С. Інститут судових приставів за Судовою реформою 1864 року в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту, Харків, 2012.

Роботу присвячено комплексному дослідженню інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р. в українських губерніях Російської імперії другої половини XIX ст., вивченню генези органів виконання рішень суду в дореформений період на українських землях. Аналізується процес розроблення інституту судових приставів на стадії підготовки Судової реформи 1864 р. Докладно розглядаються питання, пов'язані з правовою регламентацією, організацією і практичною діяльністю судових приставів за Судовою реформою 1864 року в українських губерніях.

Акцентується увага на тих аспектах становлення й діяльності інституту судових приставів за Судовою реформою 1864 р., які й на сьогоднішній день не втратили своєї актуальності й можуть бути враховані при реформуванні Державної виконавчої служби України.

Ключові слова: інститут судових приставів, судовий пристав, Судова реформа 1864 р., Судові статuti 1864 р., виконання рішень суду, охоронне провадження, органи виконання, возний, осавул, правовий статус, введення у володіння.

АННОТАЦИЯ

Стеценко Н.С. Институт судебных приставов по Судебной реформе 1864 года в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный университет «Юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого», Министерство образования и науки, молодежи и спорта, Харьков, 2012.

Данная работа посвящена комплексному исследованию института судебных приставов по Судебной реформе 1864 г., сделан акцент на особенности функционирования указанного института в украинских губерниях, которые входили в состав Российской империи во второй половине XIX ст. Исследуется генезис органов исполнения решений суда в дореформенный период на украинских землях, сформулирована периодизация, в основу которой положено хронологический период действия нормативно-правовых актов. Охарактеризованы органы исполнения судебных решений: княжеские слуги, виж, возный, войт, копный суд, староста, есаул, полиция.

Проанализирован процесс разработки института судебных приставов на стадии подготовки Судебной реформы 1864 г. Подробно рассмотрены вопросы, связанные с правовой регламентацией, организацией и практической деятельностью судебных приставов по Судебной реформе 1864 г. Раскрыто правовой статус судебных приставов, исследованы нормативно-правовые и

подзаконные акты, материалы судебной практики, которые закрепляли и усовершенствовали его элементы. Рассмотрены направления практической деятельности судебных приставов: исполнение судебных решений, участие в охранительном производстве, обеспечение надлежащей деятельности суда. Установлено, что его профессиональная деятельность составляла сложную систему социально-правовых отношений. На основе архивных материалов Украины, актов земских органов самоуправления украинских губерний, доказано, что должности судебных приставов занимали представители интеллигенции, бывшие чиновники, офицеры и полицейские, а некоторые из них имели дворянское происхождение.

В диссертации акцентируется внимание на тех аспектах становления и деятельности института судебных приставов по Судебной реформе 1864 г., которые и сегодня не потеряли своей актуальности и могут быть учтены в процессе усовершенствования законодательства Государственной исполнительной службы Украины.

Ключевые слова: институт судебных приставов, судебный пристав, Судебная реформа 1864 года, Судебные уставы 1864 г., исполнение решений суда, охранительное производство, органы исполнения, возный, есаул, правовой статус, ввод во владение.

ANNOTATION

Stetsenko N. Institute of bailiffs according to the Judicial Reform in Ukraine in 1864. – Manuscript.

The for the degree of candidate of legal sciences, speciality 12.00.01. – Theory and history of State and Law, History of political and legal studies. – National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine», Ministry of Education and Science, Youth and Sport of Ukraine. – Kharkiv, 2012.

The thesis is devoted to the complex research of the institute of bailiffs after the Judicial Reform in Ukraine in 1864. The genesis organs of the execution of court decisions in the pre-reform period in Ukrainian lands is studied. The process of development of the institute of bailiffs at the preparatory stage of Judicial Reform in Ukraine in 1864 is analyzed. The question related to the legal regulation, organization and practical activity of bailiffs according to the Judicial Reform in 1864 in Ukrainian provinces are thoroughly examined.

The thesis focuses on the aspects of the organization and activities of bailiffs according to the Judicial Reform in Ukraine in 1864, which have not lost their relevance and can be taken into account in the process of reformation on the Governmental Executive Service of Ukraine.

Key words: bailiff, Judicial reform of 1864, execution of court decision, organs of execution of court decisions, voznyi, osavul, protective implementation, introduction into possession.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент
Д. А. Шигаль

Підписано до друку 07.03.2012р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Умовн. друк.арк. 0,7. Обл.-вид.арк.0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 239.

Друкарня Національного університету «Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого»
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.